

Det är svårt att se hur den dystra utvecklingen för demokratin ska brytas

Dagens Nyheter den 17 januari 2022

Sovjetimperiets sammanbrott runt 1990 och den följande demokratiseringen av ett antal länder i Östeuropa sågs vid den tiden som en historisk vattendelare. Men optimismen var överdriven. Under senare år har den liberala demokratin ställning i världen allvarligt försvagats.

Många har pekat på den utveckling i riktning mot valautokrati som skett i många länder. Den politiska ledningen utses då fortfarande i val men den demokratiska processen har försvagats genom valfusk, mer regimkontroll av medier och rättssystem, inskränkningar av medborgerliga rättigheter och så vidare. Länderna i fråga leds ofta av "starka män". Putin i Ryssland, Duterte i Filippinerna, Erdogan i Turkiet, Modi i Indien och Orbán i Ungern är alla i varierande grad exempel på detta.

Utvecklingen i USA, vars demokratiska system utgjort en förebild för andra, är djupt oroande. Trots att Donald Trump vägrat acceptera Bidens valseger och försökt sig på vad som måste kallas en regelrätt statskupp, kontrollerar han fortfarande det republikanska partiet och stöds av en stor del av väljarkåren. Han har goda chanser att vinna nästa presidentval. För många väljare är uppenbarligen andra frågor viktigare än respekt för demokratin institutioner.

Det är svårt att hitta en gemensam förklaring till stödet för auktoritära rörelser i länder som är så olika. Missnöje med globalisering, invandring, inkomstskillnader, ekonomisk osäkerhet eller korruption tycks vara viktiga faktorer. Samtidigt finns tydliga imitationseffekter: de auktoritära ledarna verkar lära av varandra. Ibland tar det sig löjeväckande drag som när Bolsonaro i Brasilien – tropikernas Trump – började ifrågasätta legitimiteten i kommande presidentval strax efter att det skett i USA.

Västvärldens debacle i Afghanistan visar på svårigheterna att bygga demokrati där sådana traditioner saknas. Men USA:s reträtt illustrerar också demokratiers problem att uthålligt engagera sig militärt där det kan behövas. En elementär spelteoretisk insikt är att den part i en konflikt som kan göra ett bindande åtagande om att inte ge efter kommer att vinna. Detta är dock svårt för demokratier där missnöje kan kanaliseras i fria val.

Ett åtagande att varaktigt kämpa för demokrati verkar, för att använda en spelteoretisk term, vara en commitment technology med mindre trovärdighet än muslimska fundamentalisters tro på att komma till paradiset bara de är tillräckligt uthålliga. USA tillämpade dessutom en närmast omvänd strategi genom att så småningom slå fast ett slutdatum för engagemanget i Afghanistan: det är ett säkert recept för misslyckande, eftersom motståndaren då bara behöver vänta ut datumet.

Det är svårt att värdera följderna av USA:s uttåg från Afghanistan. 1970-talets reträtt från Vietnam utlöste inte befarade dominoeffekter. Men både Rysslands agerande i sitt närområde och Kinas mot Taiwan kan komma att påverkas av förväntningar om att västvärlden inte är beredd att i längden ta på sig kostnaderna för att försvara andra demokratier.

Den tredje problematiken har att göra med demokratiernas svårigheter att samarbeta tillräckligt och därmed effektivt kunna möta hot från auktoritära regimer som Ryssland och Kina. Brexit är ur den synvinkeln ett stort misslyckande eftersom det försvagar EU. De flesta Nato-länders oförmåga att nå upp till de överenskomna försvarsutgifterna på 2 procent av bnp är ett annat exempel. Ett tredje är Tysklands ovilja att avbryta Nordstream 2-projektet, vilket ökar beroendet av rysk naturgas.

Sverige är också ett exempel på demokratiers bristande förmåga att samarbeta fullt ut. Att stå utanför Nato – och därmed inte behöva åta sig gemensamma försvarsförpliktelser – men samtidigt som fripassagerare försöka få garantier för hjälp vid behov kan vara fördelaktigt för oss. Men sådant agerande försvagar samtidigt den kollektiva förmågan att stå emot påtryckningar från Ryssland. Och vår skepsis mot att EU ska bygga en gemensam försvarsförmåga förefaller inte välmotiverad i ett läge där sannolikheten för en ny Trumpregim skapar osäkerhet om USA:s vilja att i ett framtida kritiskt läge engagera sig militärt i Europa.

Sammanfattningsvis var det ett misstag att för 30 år sedan tro att "historien tagit slut" och att den liberala demokratin slutligt segrat. Respekt för demokratins former är inte längre någon självklar överideologi ens i ett land som USA. Och västvärldens demokratier har problem både att samarbeta tillräckligt effektivt och att engagera sig så uthålligt som kan krävas för att motverka auktoritära hot i och mot olika länder. Det är inte lätt att se hur den negativa utvecklingen för demokratin i världen ska brytas. Men detta förutsätter en större medvetenhet om att försvaret av demokratin kräver ständiga insatser.

Lars Calmfors